

אלון קול

לידתה של זהות: ריבונות, חילון וחווייה דתית פובליציסטיקה מלוכנית במאה הארבע-עשרה בצרפת

תקציר

מקובל להתייחס ללאומיות כתופעה מודרנית מובהקת. חוקרים המצדדים בגישה ה"מודרניסטית" מניחים כי אידיאולוגיות לאומיות ומדינות הלאום הן תופעות מודרניות באופיין, ובדומה, אומות וזהויות לאומיות הן פועל יוצא של תהליך המודרניזציה. הנחה זו עוררה פולמוס גדול בקרב חוקרי הלאומיות. מרבית החוקרים אשר חלקו על הנחה זו היו מדיאביסטים דווקא. חרף ההבדלים בגישותיהם והעובדה שדנו בהופעת הלאומיות מזוויות שונות (שפה, מלחמה, תעמולה וכנסייה), ההיסטוריונים של ימי הביניים היו שותפים להנחה כי המקום והזמן הראויים להתחיל במחקר הזהויות הלאומיות הם אירופה בימי הביניים המאוחרים. הנחת יסוד זו שימשה נקודת המוצא של מחקר זה.

עבודה זו מבקשת להתחקות אחר תהליך עיצובה של זהות צרפתית ומאפייניה במהלך של המאה הארבע-עשרה. עניינה הוא בבחינת הייצוגים המנטליים של קולקטיב, האופן שבו "דומיינה" ונתפשה צרפת כרעיון, מה חשבו עליה וכיצד הביעו את האהבה כלפיה. כמקרה מבחן, מתמקדת עבודה זו בספרות הפוליטית-פולמוסית שצמחה במהלך המאבק בין מלך צרפת, פיליפ הרביעי, המכונה "היפה" (1285-1314), לבין האפיפיור באותה תקופה, בוניפציוס השמיני (1294-1303) וכתוצאה ממנו. ספרות זו נועדה לבסס את עצמאותה של ממלכת צרפת כנגד תביעותיה עתיקות היומין של האפיפיורות, אמיתיות או דמיוניות. כדי להשלים את התמונה, דנה העבודה בחלקה השני בספרות הפוליטית-פולמוסית שנכתבה בשלבים הראשונים של מלחמת מאה השנים. ספרות זו מהווה אמצעי לבדיקת הלכי הרוח, נקודות המבט והשיח אשר נוצרו סביב צרפת כרעיון בקרב הוגי דעות, בוגרי אוניברסיטאות ואנשי חצר למיניהם. תכליתה של העבודה היא אפוא בחינת האופן שבו צרפת, כמושא להתבוננות, נראתה ונתפשה על ידי הוגיה השונים, ומהו הדימוי שיוחס לה.

ההתמקדות בכתיבה הפוליטית-פולמוסית במהלך המאה הארבע-עשרה נעשתה על בסיס ההנחה כי סוג מקורות זה יבליט יותר ממקורות אחרים, וביניהם מקורות נרטיביים, כרוניקות ואנאלים, ו/או

מקורות מדיניים, כלכליים וצבאיים, את אותם מימדים חיוניים להבנת התפתחותה של הזהות הצרפתית. בהכללה ניתן לטעון כי העולם הפוליטי של ימי הביניים התפתח בשני נתיבים עיקריים: הפוליטי-מעשי מזה והאידיאי מזה. הנחה נוספת של עבודה זו היא כי יש בכוחם של הכתבים שנבחרו לקשור בין שני תחומים אלו בקשר של סיבה ותוצאה. למרות שעבודה זו עוסקת בהיבט האידיאולוגי של הזהות הצרפתית, מרבית השאלות וההנחות המוקדמות נגזרו מהמאורעות ההיסטוריים וניתוח הרעיונות נעשה בזיקה הדוקה להם. שהרי רוב רובם של המקורות, אם לא כולם, נכתבו במהלך או/ובעקבות אירועים אשר הותירו בהם את רישומם.

מאחר והמקורות העיקריים של המחקר מהווים נרטיב של אליטה אינטלקטואלית, מתמקדת עבודה זו בשאלת איכותה או מהותה של התופעה ולא בכמות ביטוייה, כשלעצמה משימה כמעט בלתי אפשרית באשר לימי הביניים. כלומר, עיקר החקר כוון להתפתחות האידיאולוגית של הזהות (הלאומית) הצרפתית ולא להתפתחות הלאומיות הצרפתית על כל מישורי התבטאותה (דת, חברה, תרבות, כלכלה וכו'). ההימנעות משימוש במושגים כגון: לאומיות, תודעה לאומית, זהות לאומית וכו', נבעה מהמודעות שלא ניתן להתמודד בצורה משכנעת עם היקפה של התופעה. מלבד בעיית מיעוט המקורות שיש בכוחם לספק מידע באשר להיקפה של התופעה בתקופה זו, ההנחה (המודרניסטית באופיה) כי ניתן לדבר על תודעה או זהות לאומיות אך ורק עם הפיכתה לתופעת המונים, מחייבת דיון בשאלות עקרוניות כגון, איזה שיעור של אנשים המחזיק בזהות זו, די בו כדי להגדיר ולקבוע את קיומה? מהו שיעור האנשים החולקים זהות משותפת, הופך אותה לזהות לאומית? בדיקת **האופן** שבו נוסחה זהות זו על ידי האליטה האינטלקטואלית בממלכת צרפת, תכניה ומאפייניה, היא המושא העיקרי לניתוח של עבודה זו.

היות והחיבורים שנכתבו במהלך המאבק בין המונרכיה הצרפתית לאפיפיורות מתוארכים לתפר שבין המאות השלוש-עשרה והארבע-עשרה (1296-1310), תקופה זו מהווה את ה- *terminus a quo* של המחקר. ה- *terminus ad quem* הוא שלהי המאה הארבע-עשרה (1380), עם תום השלב השני של מלחמת מאה השנים. גבולות המחקר המוצעים כאן הוכתבו, בין השאר, בשל הצורך להשיב על שאלות כגון: באיזו מידה מהווה הכתיבה הפוליטית בתקופת שלטונו של פיליפ הרביעי תופעה אינטלקטואלית ייחודית? האם היתה זו תופעה חד פעמית, הניזונה ומושפעת אם לא מעוצבת על ידי חצר פורחת? האם עושר המקורות הפובליציסטיים בתקופה זו מלמד על הצורך והרצון לנסח את זהותה של הממלכה הצרפתית ולחדדה

כפועל יוצא של המאבק המר נגד האפיפיור, אשר העלה את מפלס הנאמנות לממלכה? באיזו מידה הייתה זו תופעה ספונטנית שצמחה בקרב האליטות האינטלקטואליות, או שמא הייתה זו תופעה מגוייסת על ידי החצר הקפטינגית? האם ניתן לעקוב בעשורים שלאחר תקופת שלטונו של פיליפ אחר התפתחותה של צרפת כרעיון, כתופעה אידיאולוגית-רטורית, לינארית ארוכת טווח ומבוססת, אשר התפתחותה אינה ניזונה אך ורק ממשברים פנימיים ו/או איומים חיצוניים, ממשיים או דמיוניים? המעבר מהשושלת הקפטינגית לשושלת חדשה מבית ולואה (Valois), המאורעות הדרמטיים והטראומטיים בראשיתה של מלחמת מאה השנים ובראשם נפילתו של ז'אן השני, "הטוב", בשבי האנגלי, המפלות הצרפתיות בשדות הקרב של קרסי ופואטייה (Crécy, Poitiers), ניסיונות השיקום בשלהי המאה הארבע-עשרה בתקופת מלכותו של שארל החמישי והנוכחות המסיבית של האנגלים על אדמת צרפת, כל אלה העלו סוגיות פוליטיות כבדות משקל באשר לעתיד הממלכה, עצמאותה, ערכיה ולעצם משמעות המושג צרפת. הגבול הכרונולוגי העליון של עבודה זו נועד לברר במה תרמו המשברים הפנימיים, כמו גם העימותים והאיומים החיצוניים להמשכיות הצורך והרצון בניסוח זהותה של ממלכת צרפת וחידודה בהגות הפוליטית.

הבחירה בצרפת כמרחב הגיאוגרפי-פוליטי למחקר נעשתה בראש ובראשונה עקב הימצאות הממלכה במרכזן של שתי תקופות היסטוריות מכוונות, המאבק עם האפיפיורות ומלחמת מאה השנים, המשמשות רקע הולם לבחינת מידת השפעתם של האירועים על התפתחותה של הזהות הצרפתית בספרות הפוליטית. עושרם של המקורות מסוג זה מעניק משנה תוקף להנחה זו. ראוי בהקשר זה לציין כי לא הגיעו לידינו קונטרסים פוליטיים בין שתי תקופות המחקר. גם בדיקתן של חלופות גיאוגרפיות למחקר מאששת את הבחירה דווקא בצרפת. כך, למשל, עד שלהי המאה החמש-עשרה לא ידועים כתבים תעמולתיים-פולמוסיים דומים שנכתבו בממלכת אנגליה.

בחינת התפתחותה של הזהות הצרפתית בספרות הפוליטית במהלך המאה הארבע-עשרה נעשתה בסיועה של האסכולה הפרניאליסטית, המצביעה על ימי הביניים המאוחרים כמועד ההתחלתי להיווצרותן של זהויות קיבוציות. ההסתייעות במודל האתני-סמלי לחקר זהויות בתקופה הטרומ מודרנית יכולה לסייע לחדד את ההיבטים המושגיים והתיאורטיים של המחקר ויאפשר את קריאתם המחודשת והשיטתית של המקורות ואת ניתוחן המקיף של הסוגיות השונות בנושא הזהות, כפי שהתפתחה בצרפת בשלהי ימי הביניים. שילוב ההיבט התיאורטי של מחקר התפתחותן של זהויות לאומיות עם הנתונים ההיסטוריים

יכול להעניק לראשון את העומק ההיסטורי ולהגמיש את התיקוף הנוקשה בהם הוא לוקה, ולהעשיר את השני בכלים חיוניים לקריאה שיטתית של המקורות. אימוצה של מתודולגיית המשך הארוך (longue durée), גם אם לפרק זמן של כמאה שנים, יאפשר את מתיחתו של קו רעיוני בין שתי התקופות ואת איתורן של מגמות ארוכות טווח בהתפתחותה של הזהות הצרפתית.

בסיוען של האסכולות האתנית-סמלית והפרניאליסטית מבקשת עבודה זו לבחון את מרכיביה של הזהות הצרפתית, אופן הבנייתה וניסוחה בכתיבה הפוליטית של התקופה, תוך דיון מקיף ושיטתי בנושא והעלאתן של הסוגיות העיקריות הכלולות בו: כיצד ניתן להגדיר את הזהות הצרפתית? האם מדובר בזהות אתנית, או שמא ניתן לאתר יסודות אומתיים? כיצד גיוסה של היסטוריה "אתנית" מתועדת היטב מסייעת בכינונה של הזהות הצרפתית? מהו תפקידם של מיתוסי המוצא והבחירה, אופן שימושם והפוליטיזציה שלהם? מהי חלקה של תפישת העם הנבחר בעיצוב הזהות הצרפתית? מהו הזכרון ההיסטורי - צרפתי המעוצב בכתבים אלו ומידת תהודתו? באיזו טרמינולוגיה עשו הכותבים שימוש ומהם השינויים שחלו בה לאורך התקופה? כיצד רתימתם של קורפוסים משפטיים (רומי, קאנוני וסאלי) וכתבי הקודש סייעה לגיבוש הזהות? תפישת העבר וניכוסו ובנייתה של רציפות היסטורית-צרפתית, פולחן אבות קדמונים, גיוסה של היסטוריה דתית ופוליטית ושיכתובה, תפישת הריבונות, התפישה המרחבית: פרטיקולריזם טריטוריאלי ושטחים מוגדרים, עד כמה תפשו כותבי החיבורים את צרפת כיישות טבעית בעלת המשכיות היסטורית? תפקיד עיצובם של תורי זהב פוליטיים, היסטוריים ודתיים, השפעתה של הנצרות על בניית הזהות הצרפתית: כיצד נבנתה זהות חדשה - צרפתית על בסיס זהות קיימת-נוצרית? מהו תפקידה של הזהות הדתית (נוצרית-קתולית) וכיצד ניתן להסביר את השימוש בה בתהליכי הפוליטיזציה ועיצוב הזהות הצרפתית? האם ניתן להתחקות בעקבות שילובן של השתיים אחר ניצני חילון וגליקניזם כבר במאה הארבע-עשרה? כיצד ניסחו כתבים אלו את ייחודה או את עליונותה של הזהות הצרפתית? מהו דימויו של המלך הצרפתי? כיצד תפיסת המלך כמלך הנוצרי ביותר וכבעל סגולות ריפוי תורמת לגיבוש הזהות הצרפתית? מהי תפישת המלוכה וכיצד תורמים כל אלה להבנת הזהות?

הנושאים השונים שעלו משאלות אלו ואחרות ייבחנו תוך התייחסות למימד השינוי שחל בהם לאורך תקופת המחקר. הפרק הראשון דן בתשתית התיאורטית לבנייתן של זהויות קולקטיביות בימי הביניים המאוחרים. הוא נועד להגדיר ולתחום את הבסיס התיאורטי להנחת היסוד של עבודה זו, על פיה

ניתן להתחקות אחר בנייתן של זהויות קולקטיביות-לאומיות בימי הביניים המאוחרים. ביסוס תיאורטי להנחה זו יעשה תוך דיון במחלוקות הפרדיגמטיות וההיסטוריוגרפיות המרכזיות בסוגיות העולות מהמחקר התיאורטי של הזהויות הלאומיות. שאלה זו תיבחן תוך הענקת משקל יתר לבעיית הפריודיזציה של התופעה, כפי שבאה לידי ביטוי בויכוחים התיאורטיים בין האסכולות המודרניסטיות, הפרניאליסטיות, הפרימורדיאליסטיות והאתניות-סימליות.

הפרק השני פותח את השלב האמפירי של המחקר ועוסק בשאלת מקומה של הכתיבה הפוליטית בתקופתו של פיליפ היפה בתהליך התפתחותה של הזהות הצרפתית בימי הביניים המאוחרים. הנחת היסוד המתודולוגית של שאלה זו היא כי הווייה זהותית נוצרת עם כתיבתה של ספרות מקומית המותאמת לשאיפות וצרכי השעה וכי הצורך בניסוחה של זהות בא לידי ביטוי בתנאים של קונפליקט. על כן, סוג המקורות המתאים ביותר לחקירת תהליך דו-סיטרי זה בהתפתחותה של הזהות הצרפתית, הם אותם חיבורים פוליטיים-פולמוסיים שנכתבו במהלך המאבק בין ממלכת צרפת לבין מוסד האפיפיורות וכתוצאה ממנו. ניתן אף להגדירם כסוג של רטוריקה פוליטית, המציעה משנה סדורה ומנומקת היטב. חריפות האירועים במהלך המאבק הכתיבה, אפוא, את בחירתם של המקורות הפובליציסטיים, אשר ניכר כי חריפותם של המאורעות וקיצוניותם הותירו בהם את רישומן. חלקו האחרון של הפרק מבקש להגדיר איזה שלב בהתפתחות הזהות הצרפתית ביטאה הגותו של פייר דיבואה. האם ניתן להצביע על קשר רעיוני בין כתביו לכתבים האנונימיים שנבדקו קודם לכן? האם קיים קשר בין ניסוחה של הזהות הצרפתית בכתבים האנונימיים לבין רעיונות ההתפשטות הגיאוגרפית בכתבי דיבואה? בחינת כל חיבוריו של דיבואה בהקשר לנושא העבודה והשערת קיומה של זיקה דיאלקטית בין הכתבים האנונימיים לכתביו, עשויות להעשיר את ההבנה באשר לאופן שבו התפתחה הזהות הצרפתית בראשיתה. אם הכתבים האנונימיים הדגישו את ייחודה של הזהות הצרפתית ואת הרצון להיבדלות, כתבי דיבואה הבליטו את עליונותה של זהות זו, החייבת להיות מתורגמת למישור המעשי. לאמור, התפשטותה הגיאוגרפית של צרפת.

הפרק השלישי המתמקד בכתיבה הפוליטית בראשית מלחמת מאה השנים, דן בשאלה: לאן פניה של הזהות הצרפתית בעשורים הראשונים לאחר תקופת מלכותו של פיליפ היפה ובראשית מלחמת מאה השנים. באמצעות ניתוח החיבור *Tragicum argumentum de miserabili statu regni Francie* (1357), נבחנת השאלה האם ובאיזו מידה הותירו המשברים הפנימיים את רישומם על התפתחות הזהות הצרפתית

בכתיבה הפוליטית. המסקנה המתבקשת מעיון זה היא כי מעבר לביקורות על מצבה העגום של צרפת והמצאותו של המלך בשבי, ישנו ביטוי לתפישות באשר לעתיד המונרכיה ומוסד המלוכה, לאידיאל זהותם של אלו, לעצמאותה של המונרכיה, לערכיה ולעצם משמעות המושג צרפת.

הפרק הרביעי עוסק במגמות התפתחותה של הזהות הצרפתית בכתיבה הפוליטית בשלהי המאה הארבע-עשרה ומידת השפעתם של האירועים הפוליטיים על עיצובה של הזהות הצרפתית. הפרק מתמקד בחיבורים החשובים של תקופה זו, ה- *Somnium Viridarii* וה- *Songe du Vergier*, המשמשים אספקלריה נאמנה להתאוששות צרפת ונסיונות שיקומה בתקופתו של שארל החמישי והשפעתם על ניסוחה של הזהות הצרפתית. סוגיות כגון נוכחותם של האנגלים ומידת השפעתה על תפישת הריבונות הצרפתית והגבולות, משתלבות אף הן בתהליך התפתחותה של הזהות הצרפתית בעידן זה. בחינת הספרות הפוליטית שנוצרה בשלהי המאה הארבע-עשרה מעניקה מקום למסקנה כי הן תהליך שיקומה והתייצבותה של צרפת בתקופתו של שארל החמישי והן נוכחות האנגלים על אדמת צרפת האיזו את הצורך בגיבושה של זהות ברורה וייחודית, הנגזרת, בין השאר, מהרצון לאחד את השורות.

מנייתוח המקורות עולה כי עלייתה של המונרכיה הצרפתית והמשברים בתקופה זו שימשו זרז להיווצרותה של אידיאולוגיה שתפקידה היה להגדיר את הישות הפוליטית ולאפיין את צרפת כרעיון. תפקידם של הפובליציסטים היה ליצור חפיפה בין התהליך המוסדי-פוליטי לבין המישור האידיאולוגי באמצעות רטוריקה שמטרתה יצירת ריבונות, אחדות וזהות צרפתיות. על כן, עבודה זו יוצרת את התפר הנדרש בין התהליך ההיסטורי לבין ההתפתחות ההגותית, בין אידיאה למציאות.

מקובלת במחקר ההנחה כי תקופת ימי הביניים הייתה עדה למספר רב של מאבקים אידיאולוגיים אשר התבטאו בכתיבה פולמוסית ענפה, שהיה בה כדי לייצג, ולו במעט, את מחשבותיהם ותפישותיהם הפוליטיות של בני התקופה, או לפחות של האליטות האינטלקטואליות בתקופות השונות. לעומת הכתיבה הפוליטית במהלך מאבק האינבסטיטורה בשם שני כוחות אוניברסאליים, הרי שהפובליציסטיקה שנכתבה בצרפת במהלך המאה ארבע-עשרה הציעה קווי מתאר חדשים ופרטיקולריסטיים לחלוקתה המדינית והרוחנית של אירופה. היא נכתבה בשם צרפת כקולקטיב פוליטי וכיישות קיבוצית בעלת זכויות, תוך ניסיון להתמודד עם האתגרים מבית והאיומים מחוץ. כנגד האיומים מבחוץ ניסחו תועמלני הכתר אידיאולוגיה

של שחרור ועצמאות, אשר התבססה על ריבונות, ייחודיות והמשכיות אתנית צרפתיות. אופייה הייחודי ועליונותה של צרפת הועלו על נס תוך הדגשת תווי היכר בלעדיים לה. במובן זה היוו הקונטרסים ביטוי להסתגרות, ייחודיות ועליונות. כנגד האתגרים מבית היה על מחברי הקונטרסים ליצור אידיאולוגיה שתמזג את צרפת כרעיון עם אמונות ורגשות שבהם יכלו הפרט או השדרות השונות לדבוק מתוך שכנוע. מחברי הקונטרסים השכילו להבין כי רק עם היתוכם של רגשות דתיים וצרפתיים תובטח הנאמנות לצרפת כרעיון. מיזוג זהויות דתיות-נוצריות מושרשות עם יסודות פוליטיים (מלך, ממלכה, טריטוריה), העניק את הרושם הרצוי, כי צרפת אינה אוסף אקראי של קבוצות כי אם בעלת ייעוד דתי, רצף היסטורי וזהות משותפים. האדרת ייחודה הדתי והמוסרי של צרפת שימשה כמקור ולגיטימציה לתביעת ריבונות ונאמנות. בתהליך זה החיבורים גם העבירו מסר לא פחות חשוב: על מנת להיות צרפתי, חיוני להיות בן חורין. תכליתה של מזיגה בין קדושה וטריטוריה היא ביצירת מחויבות בקרב אוכלוסיית הממלכה עד כדי התנגדות לכיבוש ושלטון זר, נכונות לשאת בעול המיסים ואף למות למענה. אחרי הכל, מלחמות פורצות על רקע סכסוכים הנוגעים לאדמה ולגבולות ובעטיין נהרגים אנשים. קדושתה של הטריטוריה סייעה לדרוש מהיחיד נאמנות מוחלטת, הקודמת ליתר הנאמנויות, לרבות מסירות נפש. אסטרטגיית גיוס זו הייתה בעלת דמיון רב לאסטרטגיית בהן נקטה הכנסייה בימי הביניים בעת גיוס ההמונים למסעות צלב. לכן אין זה מפליא, כי מחברי הקונטרסים הבינו כי בכדי לרשת את האוניברסאליזם עתיק היומין של הכנסייה הקתולית והאימפריה, על הרטוריקה הפרטיקולריסטית-צרפתית להיראות מקודשת ולפנות לרגשות הנעלים ביותר של בני התקופה. קידוש הטריטוריה, המלך, המסגרת המדינית והעם הקל בהעלאת הזכויות הקולקטיביות של הצרפתים מאחר והוא גישר על הפער והקונפליקט שבין התודעה הדתית-נוצרית הקיימת לבין הזהות הצרפתית המתהווה. הוא אף ביטא הבנה עמוקה כי אימוצם וטיפוחם של סמלים דתיים, שכוח השפעתם על רגשות בני אדם כבר הוכח במרוצת הדורות, יסייעו לתביעות החילוניות - צרפתיות-פוליטיות, אשר באו לרשת אותם, ויתרום לשרידותה של הזהות הצרפתית, אשר בשמה הועלו תביעות אלו. הבנה זו עמדה בבסיס הפיכת הדתי לפוליטי ובישרה בכך על ראשיתו של תהליך חילונם של מיתוסי המוצא והבחירה, הסמלים, הזהויות והחווייה הדתיות וקידושה של הזהות הצרפתית על כל רכיביה. לכן אין לראות בשימוש בסמלים דתיים ביטוי לחוסר היכולת להשתחרר מכבלי התודעה הנוצרית-דתית היררכית, כי אם ביטוי להבנת האופן שבו יש לעצב את הזהות הצרפתית: החדרתם של יסודות חילוניים-צרפתיים לתוך מסגרת דתית-נוצרית. דרך פעולה זו, למרבה האירוניה, שימשה את הכנסייה בראשית דרכה בהפצת הנצרות. הקדושה לא היתה המקור הבלעדי לזהות ולהצדקת קיומה של צרפת, כי אם אמצעי להפוך את אלה

למקודשים. כיסוד אוניברסאלי, השתלבה הנצרות היטב בזהות הפרטיקולריסטית, אולם קדושתה של צרפת, מלכה ועמה והבחירה האלוהית בהם היו ביטויים של ייחודיות זהותית-צרפתית יותר מאשר דתית. להיות הממלכה, המלך והעם הנוצריים ביותר, משמעותו היא להיות שונים ואף עליונים מייתר העמים והממלכות.

הזהות הצרפתית הריבונית נולדה כרעיון, אולם ניטעה בטריטוריה, בהיסטוריה ובאתניות. צרפת במאה הארבע-עשרה כיישות מדינית, שלא ניתן להתכחש לקיומה, נשענה על רגשות סולידריים של תושביה, אשר תודעתם האתנית-פוליטית היתה נטועה עמוק בהיסטוריה. ממלכת צרפת הכילה טריטוריה בעלת שורשים היסטוריים, עליה שלט המלך, וקהילה בעלת זהות המצויה במרחב הומוגני. המאבקים והמשברים של המאה הארבע-עשרה היוו רקע הולם להתפתחותה של זהות זו. לצד עלייתה של המונרכיה הצרפתית עמלו מחברי הקונטרסים על כינונה של צרפת כקהילה בעלת זהות, אופי, היסטוריה, תפקיד וגורל משותפים. באמצעות דימויים מנטליים וייצוגים של דמיון קולקטיבי עיצבו הם את צרפת כרעיון וכקהילת ממלכה.

הכתבים הפובליציסטיים מעידים כי במהלך המאה הארבע-עשרה נוצרה בצרפת התעוררות של זהויות אתניות-טריטוריאליזם ומודעות עצמית לקיומה של קהילה המתייחדת במוצאה, באופייה, בגבולותיה, בחוקיה ובהיסטוריה שלה, החזקה מכל משבר. עצם קריאתם המתמדת לסולידריות אתנית מובדלת ומובחנת מעידה כי התקיימה קורלציה בין עתיקותו של הייחוד האתני ובין הצדקתו העכשווית. כלומר, זיקה זו היא שעמדה בבסיס השימוש בעבר לשם הצדקת ההווה. במובן זה, יתכן וחזקה של זהות נתונה הכתיבה במידת מה את תכניהם האידיאולוגיים של החיבורים. ההנחה הניצבת בבסיס השערה זו היא כי בכל קהילה מצויים זכרונות היסטוריים קולקטיביים ומיתוסים משותפים. אידיאולוגיה פוליטית היא אספקלריה נאמנה של המציאות הקיימת או של זו החיה בזכרון. עיצובה של זהות מחייבת לא רק את המודעות של קהילה לייחודה האתני, אלא גם את הבנת מאפייניה התרבותיים ואת התאמתם של מרכיבי הזהות החדשים למסורות הדתיות והתרבותיות, לתדמית העצמית, למיתוסים, לסמלים ולערכים של קבוצה זו. לכן, הקשר המיוחד של צרפת עם האל, מיתוסי המוצא (טרויה וגאליה), והבחירה (צרפת כתוצאה של התערבות אלוהית), סמליה ומסורותיה תועלו לנתיב פרה-פיגורטיבי שתפקידו לקשור את

הקצוות הכרונולוגיים (גאליס, פרנקים וצרפתים) ולהציגם כהכרחיות טלאולוגית וכתוצר של המשכיות ורציפות, לא רק מושגיות אלא אף היסטוריות.

ניתן אפוא לסכם כי הופעתה של צרפת כרעיון בקונטרסים הפוליטיים מעידה כי התיאוריה המודרניסטית כשלה ביכולתה להסביר את קיומן של זהויות (לאומיות) אלו בשלהי ימי הביניים. זהויות אלו הם תוצר של תהליך ארוך טווח ולכן חקירתם של המבנים האידיאולוגיים והמנטליים הימי ביניים היא הדרך היחידה להבין כיצד התפתחו. יכולתן של זהויות אלו לצוץ מבעד לספירות האידיאולוגיות, הספרותיות והרעיוניות ולחלחל ליסודות ההווה נעוצה בכוחה של המודרנה לטפח ולקדם רעיונות ואידיאולוגיות אלו בהיקפים רחבים הרבה יותר ולהפכם מאידיאולוגיה לתופעת המונים רחבת היקף. בימי הביניים הופצה הזהות הצרפתית באמצעות קדושתה ויוקרתה של המונרכיה, צווים מלכותיים, נוכחותם של פקידים ברחבי הממלכה, אסיפת השדרות, באמצעות תעמולה, דרשות פוליטיות וחיבורים פוליטיים-אידיאולוגיים. בתקופה המודרנית היוו אמצעי התקשורת ובראשם הדפוס, כמו גם תהליכי העיור, התחבורה, התיעוש והדמוקרטיזציה ולאחרונה אמצעי המדיה האלקטרוניים אך ורק אמצעים להפיכתן של זהויות היסטוריות-מושרשות אלו לכלל תופעה המונית ואוניברסאלית. ניתן אפוא להסיק כי הזהויות הלאומיות הן לא תופעה מודרנית במהותה ולא תוצר אינהרנטי של המודרנה. האמצעים המודרניים הרחיבו את היקפה, בעוד שאת איכותה וניצניה ניתן לאתר בשלהי ימי הביניים.